

Kretz András¹

KÖRNYEZETBIZTONSÁGI REHABILITÁCIÓ ÉRTELMEZÉSE A KÖRNYEZETVÉDELEM ÉS A KATASZTRÓFAVÉDELEM SZEMSZÖGÉBŐL

(THE INTERPRETATION OF ENVIRONMENTAL SAFETY REHABILITATION FROM THE POINT OF PERSPECTIVE OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AND DISASTER PROTECTION)

Környezetünk védelme napjaink egyik kiemelt feladatához tartozik, mert a fenntartható fejlődés betartása mellett biztosítani kell a jövő nemzedékének is a lehetőséget arra, hogy a természeti értékeket megőrizze. Az emberi tevékenységek, illetve a különböző természeti katasztrófák számos környezeti problémát generálnak. A cikkben a szerző rendszerezi a környezethez tartozó legfontosabb fogalmakat, vizsgálja a környezetbiztonság, a környezetvédelem és a rehabilitáció egymáshoz viszonyított szoros kapcsolatát és egyben rávilágít a téma aktualitását és fontosságát.

Kulcsszavak: környezetbiztonság, környezetvédelem, környezetbiztonsági rehabilitáció, katasztrófavédelem

Protecting our environment is one of our top priorities today, because we must ensure that future generations have the opportunity to preserve natural values while respecting sustainable development. Human activities and various natural disasters generate many environmental problems. In this article, the author systematizes the most important concepts of the environment, examines the close relationship between environmental safety, environmental protection and rehabilitation, and highlights the relevance and relevance of the topic.

Keywords: environmental safety, environmental protection, environmental safety rehabilitation, disaster prevention

BEVEZETÉS

Napjainkban kiemelt fontosságú célja és feladata környezetünk védelme. Jogszabályok, nemzetközi egyezmények és különféle szabályozók készültek annak érdekében, hogy megóvjuk a minket körülvevő környezetet és a fenntartható fejlődés biztosítása mellett, lehetőséget adjunk a következő nemzedéknek is a természeti értékek kihasználásának lehetőségére.

A téma komplex, sok olyan kérdéskört érint, amelynek teljeskörű elemzését a tanulmány keretei nem teszik lehetővé. A fenntartható fejlődés fogalmaköréről azonban mindenképpen szót kell ejteni, hisz mindez olyan rendszert jelent, amely a természeti értékeket megőrzi a

¹ Kretz András, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, PhD hallgató, E-mail: andras.kretz@gmail.com ORCID: 0000-0002-5096-6298

jelen és a jövő nemzedékek számára, a természeti erőforrásokat takarékosan és célszerűen használja, ökológiai szempontból hosszú távon biztosítja az életminőség javítását és a sokféleség megőrzését.[1; 4.§ 29.] A fenntartható fejlődés három alappilléren nyugszik, ez a szociális, a gazdasági és a környezeti pillér. Mindhármát együttesen, kölcsönhatásaik figyelembevételével kell mérlegelni, a különböző fejlesztési stratégiák, programok kidolgozása során, illetve a konkrét intézkedésekben, cselekvési tervekben.[2; 32. o.] Ehhez a fogalomkörhöz tartozik a környezetvédelem és a környezetbiztonság, valamint a különböző természeti, civilizációs katasztrófák, továbbá az egyéb emberi tevékenységek kapcsán kialakult károk felszámolása, az eredeti állapot visszaállítása, a környezet rehabilitációja is.

A civilizációs és a természeti katasztrófák, valamint az egyéb okokból kialakuló veszélyeztetettség megköveteli a védelmi feladatokat ellátó szervezetektől, köztük a katasztrófavédelem különböző szerveitől is a magas szintű szakmai felkészültséget, a szervezetek közötti hatékony együttműködést, továbbá a feladatok végrehajtásához nélkülözhetetlen technikai felszerelések meglétét és készenlétben tartását.

Célul tűztem ki, hogy a cikkemben bemutassam a környezet, környezetbiztonság, környezetvédelem és a rehabilitáció fogalmát, ezek egymással való összefüggéseit, valamint a katasztrófavédelemmel való kapcsolatukat. Írásomban áttekintem a témához kapcsolódó legfontosabb jogszabályokat, bemutatom a rendszer egymásra épülésének folyamatait, mindezzel hozzájárulva a teljes folyamat átláthatóságához. Céлом, hogy rávilágítsak az esetleges hiányosságokra, illetve meghatározzam az elvégzendő feladatokat, ezzel is hozzájárulva a környezetünk védelméhez.

KÖRNYEZET ÉS KÖRNYEZETBIZTONSÁG KAPCSOLATA

Környezetünk megóvása és védelme érdekében mindenképpen szót kell ejtenünk a *környezetbiztonság* fogalomköréről is, hiszen ez a mindennapi életünkben kiemelt szereppel bír. Az alapfogalmak tisztázása után bemutatom a két terület egymáshoz való kapcsolatát és viszonyát is.

Környezet és a környezetbiztonság fogalma, értelmezése napjainkban

A *környezet fogalmán* értjük mindazt, ami az élőlényeket körülveszi, ami hat rájuk, és létüket biztosítja. Az ember környezete a bennünket körülvevő világnak az a része, amelyben él és tevékenységét kifejti. Ma a társadalom dinamikus fejlődése és gazdasági növekedése, az új biztonsági kihívások következtében a környezetkutatás és a megoldáskeresés közül az antropogén² hatások vizsgálatát tartja elsődlegesnek. A környezet fogalmát a különböző szaktudományok, saját igényeik, nézőpontjuk szerint specifikálják és határozzák meg. A környezet szó gyakran szerepel szóösszetételekben. Ilyen például: a környezettudomány, a környezetvédelem, a környezettudatosság, a környezetszennyezés, a környezetkárosítás, a környezetbiztonság. Ebből is látszik, hogy milyen sok terület áll kapcsolatban a környezettel, akár a megelőzést nézzük, akár a többi területet, mint például a különféle környezetet

² Az embertől, vagy az emberi tevékenységtől függő, illetve ember, vagy emberi tevékenység által okozott hatás, szennyezés jelzője.

szennyező anyagok meghatározása, az okozott károk minél hamarabbi felszámolása. Fontos, hogy mindezen területek egymással összhangban működjenek, és az elvégzendő feladatok egy célt szolgáljanak, ami a környezetünk megóvása a káros hatásoktól.

A környezet elemeit különböző, ezzel foglalkozó szakemberek többféleképpen határozták meg. A környezet jellemzőit vizsgálva, annak bonyolultságából adódóan, a környezeti összetevőket eltérő módon és formában lehet felosztani és csoportosítani. A környezet legfontosabb általános összetevői a természeti környezet, a természetes táj, illetve a mesterséges (épített) környezet. Természetesen a legtöbb környezetben a fenti összetevők több eleme, egyszerre is jelen lehet. A mai városi ember átlagos környezetében szinte mindig dominálnak a mesterséges tárgyak, de igen sokszor jelen vannak természetes részletek, és a társadalmi környezettől is ritkán tudunk teljesen eltekinteni. A környezet jellemzőit az összetevők időről- időre változó aránya határozza meg. A környezet felfogható úgy is, mint a közegek és folyamatok térben és időben zajló egymásra hatása, kölcsönhatása. Magában foglalja a környezeti elemeket, azok rendszereit, folyamatait és szerkezetét. Lényegét mégis legjobban egy egyszerű megfogalmazással határozhatjuk meg, mely szerint, „*A környezet minden, ami körülvesz bennünket, ami hat ránk, és amire mi hatunk*”.

Korábban a tudósok a földrajzi környezetet a természeti környezettel azonosították, de napjainkban komplexebb az értelmezése, magába foglalja az alábbiakat:

- a természeti elemeket,
- a művi környezetet,
- a társadalmi,
- a gazdasági,
- a kulturális elemeket,
- az emberiséget stb.

Végeredményben úgy egyszerűsíthető le, hogy a környezet a természetes (természeti környezet) és mesterséges (művi környezet) környezeti elemek összessége.

A környezet egy bonyolult nyílt rendszer, amelynek különböző alrendszerei vannak. Ez arra utal, hogy folyamatos anyag-, energia- és információáramlás van az egyes alrendszerek között. A környezet alrendszereit 4 fő csoportba sorolhatjuk:

- természeti környezeti alrendszer,
- átalakított természeti és az épített környezeti alrendszer,
- társadalmi, gazdasági alrendszer,
- politikai, kulturális alrendszer. [6, 16 dia.]

Az alrendszerek szoros kölcsönhatásban vannak és egymás között különböző folyamatok jönnek létre, alakulnak ki, ezért az alrendszereket komplex, interdiszciplináris módon kell kezelni. Ezen alrendszerek kapcsolatainak vizsgálata vezet az ember környezetre gyakorolt hatásainak megismeréséhez.

A környezet alapvető elemei a következők:

- föld,
- víz,
- levegő,
- élővilág,
- természetes táj,
- az épített (települési) környezet. [3; 23. o.]

A *környezetbiztonság* területét tekintve először is tisztáznunk kell a környezet, és a biztonság fogalmát. A környezet definícióját az előbbiekben már részletesen leírtam, így most a biztonság kérdésével folytatnám.

A biztonság általánosságban a fenyegetettség, illetve a veszély hiányát jelenti. A biztonság fogalma állandóan változik, ahogyan a világ átalakul, az emberiség megpróbál ahhoz mindinkább idomulni és alkalmazkodni. Megfigyelhető, hogy az egyes területek (régiók) biztonsági problémái igen eltérőek. Évek múlva talán a vízért folytatott háborúk jelentik majd a legnagyobb veszélyt a föld számos pontján. [4; 27. o.]

A biztonság fogalmának legáltalánosabb definícióját az UNESCO³ társadalomtudományi szótára tartalmazza, miszerint: „*A biztonság a fizikai veszély hiányát, vagy az e veszéllyel szembeni védelmet jelenti*”. Ha a biztonság egyes területei sérülnek és az ott kialakult veszélyek hatására károk keletkeznek, ezek helyreállítása érdekében rehabilitációs feladatokat kell végrehajtani.

A környezetbiztonság a biztonsághoz hasonlóan, nagyon komplex és folyamatosan megújuló tartammal bíró fogalom (tényező). Az Európai Közösség által elfogadott definíció szerint. „*A környezeti biztonság az Európai Közösség azon képességét jelenti, hogy a környezeti erőforrások szűkössége és a környezeti károsodás elkerülésével képes fejlődését biztosítani.*” Egy másik definíció szerint: a mindenkorin környezetvédelem adott állapota, annak egyes elemei vonatkozásában külön-külön és együttesen. A föld, a vizek, a levegő, a természetes és a mesterséges környezetnek az emberekre, a társadalomra, az egész érintett élő –és élettelen világra, valamennyi értékre gyakorolt, negatív hatással szembeni védettségnak a mértékében. [5; 115. o.]

A különböző meghatározások vizsgálata során kiderül, hogy környezetbiztonságról akkor beszélhetünk, amikor az egyén és annak különböző szintű, helyzetű és összetettségű csoportjai antagonisztikus ellentmondásoktól mentes összhangban, harmóniában vannak az egyes társadalmak, de szélesebb értelemben véve, az egész emberiség természeti, társadalmi-gazdasági és politikai kulturális környezetével. A napjainkban tapasztalható ökológiai válság alapvető oka az, hogy az emberi tevékenység és a természet közötti harmonikus viszony megbomlott.

A környezet és a környezetbiztonság kapcsolata

A környezetbiztonság minden ország számára általános és különös jelentőségű feladatok összességét jelenti, amely része a biztonság- és védelempolitikának, a nemzeti biztonsági stratégiának. Elemeit nem külön-külön kell vizsgálni, hanem a biztonsági kategóriák és fogalmak rendszerén belül. A környezetbiztonság egységes rendszerben szemléli az egészségvédelmet, a környezet- és természetvédelmet, a katasztrófavédelmet, az iparbiztonságot, a közlekedésbiztonságot, a gazdaságvédelmet és a társadalom biztonságos működésének a védelmét. Fogalma integrálja azokat a valószínűsíthető káreseményeket és ezek elhárítására tett intézkedéseket, amelyek egyrészt a váratlan és szélsőséges természeti

³ United National Educational Scientific Cultural Organisation: Egyesült Nemzetek Nevelésügyi és Kulturális Szervezete

KRETZ ANDRÁS: Környezetbiztonsági rehabilitáció értelmezése a környezetvédelem és a katasztrófavédelem szemszögéből

folyamatok következményei, másrészt az emberi gondatlanságból bekövetkező veszélyes anyagokkal előidézett, vagy a természeti katasztrófák által okozott környezeti krízishelyzeteket. [6, 26-27. dia]

A biztonság abból a szempontból is komplex jelenség, hogy több szinten lehet értelmezni, és elemet különböző módon lehet csoportosítani. Így például, a biztonságot veszélyeztető tényezőket, vagy a biztonság elemeit nemzetközi, illetve nemzeti dimenzióban is lehet értelmezni. Az utóbbihoz tartozik a környezetbiztonság is, amelybe beletartozik a környezet védettsége, a környezeti ártalmak általános foka, a katasztrófa vízrajzi, meteorológiai, közegészség-és járványügyi helyzet, valamint a védekező mechanizmusok, prevenciós rendszerek megléte és állapota. [3; 18-19.o.]

A fentiekből egyértelműen kitűnik, hogy a környezetbiztonság minden ország számára általános és különös jelentőségű feladatok összességét jelenti.

A környezetbiztonság alapvető területei:

- a környezet- és természetvédelem;
- a katasztrófavédelem;
- az ipari biztonság;
- a közlekedésbiztonság;
- gazdaságvédelem
- az egészségvédelem;
- a társadalom biztonságos működésének védelme.

A természeti és civilizációs ártalmak elleni védelem során biztosítani kell a természeti és civilizációs ártalmak bekövetkezésének megelőzését, a káros hatások továbbterjedésének megakadályozását, következményeinek minimálisra csökkentését vagy kiküszöbölését, a lakosság élet- és munkaképességének, a társadalom és intézményrendszere működőképességének megőrzését, fenntartását, a környezet és az anyagi javak megóvását. A káros hatások következményeinek a lehető legrövidebb időn belüli felszámolását, illetve, az eredeti állapot lehetőség szerinti helyreállítását.

A KÖRNYEZET, A KÖRNYEZETVÉDELEM, ÉS A KÖRNYEZETBIZTONSÁG KAPCSOLATA

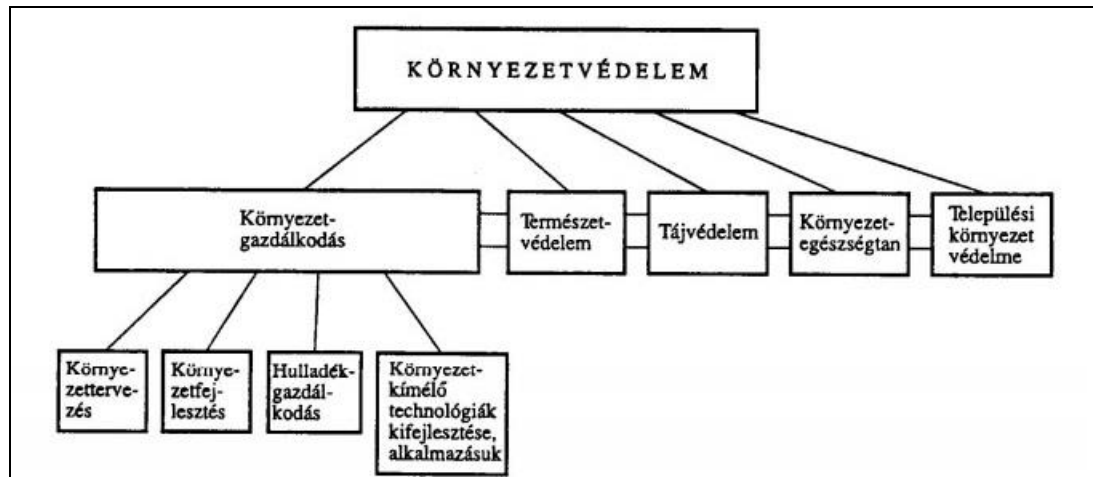
A környezetvédelem fogalma összekapcsolódik Rachel Louise Carson amerikai tengerbiológus, ökológus nevével. Az 1960-as években megjelent írásaitól számítják a környezetvédelem fogalmának létrejöttét.

A környezetvédelem fogalma, alapvető területei, a környezetvédelem fejlődése és értelmezés napjainkban

A Környezet - és természetvédelmi lexikon szerint: „*a környezetvédelem olyan céltudatos, szervezett, intézményesített emberi (társadalmi) tevékenység, amelynek célja az ember ipari, mezőgazdasági, bányászati tevékenységéből származó káros következmények kiküszöbölése és megelőzése az élővilág és az ember károsodás nélküli fennmaradásának érdekében*”. [7; 248. o.]

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 4. § alapján a környezetvédelem olyan tevékenységek és intézkedések összessége, amelyeknek célja a környezet veszélyeztetésének, károsításának, szennyezésének megelőzése, a kialakult károk mérséklése vagy megszüntetése, a károsító tevékenységet megelőző állapot helyreállítása. [1; 4.§ 32.]

Az 1. számú ábra a környezetvédelem és az ember szerteágazó és igen összetett kapcsolatát mutatja. Egyértelműen látszik az is, hogy ez a szakterület számos feladatot lát el, illetve kölcsönhatásainál fogva különböző szektorokat kapcsol össze egymással.

1.ábra: A környezetvédelem területei [8; 6. o.]

A környezetvédelem elsődleges célja az ökológiai rendszerek működőképességének fenntartása, a környezeti értékek megőrzése, a természeti erőforrások fenntartható használata, amely a jelen és jövő nemzedékek életfeltételeinek a záloga. Ennek előfeltétele a környezet állapotában végbemenő változások, a környezeti hatások nyomon követése, értékelése; a környezetet érintő hazai és nemzetközi vonatkozású döntéshozatali folyamatok átláthatóvá tétele, és az azokkal kapcsolatos tájékoztatás javítása.

A környezetvédelem nem lehet csak védekező jellegű tevékenység, hanem olyan tervszerű környezetfejlesztés, amely a környezetünket szükségleteink szerint, az ártalmak egyidejű megelőzésével alakítja. A környezetvédelem tehát mindazon intézkedések összefüggő rendszere, amellyel az alábbi célok elérését biztosítjuk:

- a károkat megelőzése, kialakulásuk megakadályozása,
- az okozott károk megszüntetése,
- az emberi környezet fejlesztése,
- a természeti erőforrásokkal való ésszerű gazdálkodás. [9; 268.o.]

A környezetgazdálkodás a gazdasági tevékenységek olyan összességét jelenti, amelynek során a gazdálkodók környezetkímélő technológiákat alkalmaznak, illetve a tevékenységük során arra törekszenek, hogy ne károsítsák sem a természeti értékeket, sem pedig az emberek egészségét.

A környezetvédelem fontos része a természetvédelem, melynek célja az élő és élettelen természet eredeti állapotának megőrzésére, a máig fennmaradt természeti értékek megóvása.

Ez sok esetben csak az ember gazdasági és egyéb tevékenységeinek korlátozásával valósulhat meg.[3; 24. o.]

A környezetvédelem nem csak a természetvédelemmel, hanem a mesterséges környezet védelmével is foglalkozik, valamint a különböző emberi tevékenységeket is igyekszik úgy megszervezni, hogy se az embert, se annak természetes és mesterséges környezetét ne károsítsa. Ebből is látszik, hogy a természet- és környezetvédelem szoros kölcsönhatásban van, mert hosszú távon a természetvédelmi területek csak a környezetszennyezés, a károsító hatások megszüntetésével, illetve csökkentésével tarthatók fenn. [8; 7. o.]

A tájvédelemnek ezeken kívül vannak még speciális feladatai is, melyek elsősorban a tájvédelmi szempontokat helyezik előtérbe, mint például a táj jellegének megőrzése, a táj esztétikai adottságainak fenntartása.[3; 235. o.]

A környezetvédelem kapcsolata a környezettel és a környezetbiztonsággal

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény meghatározza a környezet védelmének alapelveit, melyek közül kiemelem az elővigyázatosság, megelőzés és helyreállítás fogalmát.

Elővigyázatosság: a környezeti kockázatok mérsékléséhez, a környezet jövőbeni károsodásának megelőzéséhez vagy csökkentéséhez szükséges döntés és intézkedés;

Megelőzés: a környezethasználat káros környezeti hatásai elkerülésének érdekében a leghatékonyabb megoldások, továbbá a külön jogszabályban meghatározott tevékenységek esetén az elérhető legjobb technika alkalmazása a döntéshozatal legkorábbi szakaszától;

Helyreállítás fogalma: Mindazon tevékenységek összessége, melyek célja a természeti és épített környezetben bekövetkezett környezeti károk (környezetkárosodás) felszámolása, enyhítése, további károsodás kialakulásának megakadályozása, valamint az eredeti állapot vagy ahhoz közeli állapot visszaállítása, (helyreállítása).[1, 6. §]

Ebből is láthatjuk, hogy a környezetvédelem keretében végzett tevékenységeket úgy kell kialakítani, hogy a lehető legkisebb mértékű környezetterhelést idézze elő, megelőzze a környezetszennyezést, illetve elkerülje a környezetkárosodást. Tehát a legfontosabb szempont a környezet megóvása, illetve a környezet biztonságának fenntartása.

A témához kapcsolódóan meg kell említenünk a fenntartható fejlődés fogalmát is, miszerint ez egy olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket.[10; 67. o.] A fejlődés alapvető célja tehát a szociális jólét, a méltányos életfeltételek lehetőségének biztosítása a jelenlegi és a jövőbeni nemzedékek számára, ami csak úgy lehetséges, ha közben fenntartható módon hasznosítjuk a természeti erőforrásokat, elkerüljük a káros hatásokat, s különösen a környezet állapotában bekövetkező visszafordíthatatlan változásokat.

KÖRNYEZETVÉDELEM, A KATASZTRÓFAVÉDELEM ÉS A KÖRNYEZETBIZTONSÁG ÖSSZEFÜGGÉSEI

A környezetvédelem alapvető területei kapcsolatban állnak mind a környezetbiztonság, mind pedig a katasztrófavédelem elemeivel (területeivel). Ezek bemutatásához elengedhetetlen az alábbiak vizsgálata, értelmezése.

A katasztrófavédelem célja, a védekezés alapvető területei és feladatai

A katasztrófavédelemről szóló 2011. évi CXXVIII. törvény 3. §-ban megtalálhatjuk a katasztrófavédelem fogalmát, mely szerint „*a különböző katasztrófák elleni védekezésben azon tevékenységek összességét jelenti, amelyek a katasztrófa kialakulásának megelőzését, közvetlen veszélyek elhárítását, az előidéző okok megszüntetését, a károsító hatásuk csökkentését, a lakosság élet- és anyagi javainak védelmét, az alapvető életfeltételek biztosítását, valamint a mentés végrehajtását, továbbá a helyreállítás feltételeinek megteremtését szolgálják.*” [11; 3. § 8.] A törvény nem határozza meg a katasztrófavédelem célját, azonban ennek ismerete fontos a védekezés feladatainak és ezzel összefüggésben a védelem megszervezésének és irányításának szempontjából is.

A katasztrófavédelem céljaként lehet említeni az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságának fokozását, a nemzeti vagyon védelmét, az emberi környezet kritikus események következménye elleni megóvását, mindezt úgy, hogy a rendelkezésre álló erőket hatékonyan használjuk fel és kialakítjuk a védekezés egységes rendszerét. [12; 35. o.]

A katasztrófavédelem területének hármasság tagozódása a következő:

- polgári védelem,
- tűzoltóság,
- iparbiztonság.

Ezen területeken belül számos feladat van, mint például katasztrófaveszély vagy kihirdetett veszélyhelyzet során mind a lakosság védelme, mind pedig a környezet védelme a káros hatások ellen. A katasztrófavédelem szervezetei részt vesznek a különféle természeti katasztrófák okozta károk enyhítésében, illetve a helyreállítási munkálatokban is. Mindez a környezetvédelem szempontjából is igen jelentős, hiszen az ilyen jellegű természeti csapások rendkívül súlyosan károsíthatják a környezetet is.

A katasztrófavédelem és a környezetvédelem összefüggései, területeinek kapcsolata a környezetbiztonság szemszögéből

Minden katasztrófa okoz valamilyen környezet-terhelést, amelyeket a kárelhárítás és a helyreállítás, az újjáépítés (kárfelszámolás) során korrigálni, javítani kell. [13. a 120. o.] Az emberek régóta érzik a katasztrófák környezetkárosító hatásait, mert pusztító és romboló hatásaik hosszú távú és maradandó károkat okozhatnak a természetben, az épített környezetben, szennyezhetik az egészség szempontjából fontos környezeti területeket, (levegő, víz), veszélyeztetik az ipari létesítményeket és a közlekedés elemeit, stb. Példaként említhetjük a nagy erősségű hurrikánokat, melyek rombolhatják a part menti olajkutakat és

azok berendezéseit, felborítják a tankhajókat. Az ilyen esetek nem csak gazdasági károkat okoznak, hanem a kiömlő olaj a tengerbe kerülve károsítja a környezetet is. A hurrikánok a partoktól a szárazföld felé haladva, törmelékkel és szennyező anyagokkal borítják be a víztározókat, a vízelő helyeket, az utcákat és a mezőgazdasági területeket. [13; 4. o.]

Magyarország alaptörvénye deklarálja, hogy az élethez és a biztonságához való jog a legalapvetőbb emberi jog, mely alapján az Országgyűlés 2011. szeptember 19-én elfogadta a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. Törvényt [11], ami nagy változást jelentett a katasztrófavédelem szabályozásában. Az Alaptörvény rögzíti a megújult minősített időszakok rendszerét és ezzel összhangban, a törvény, katasztrófák esetén, rendkívüli intézkedések bevezetésével garantálja az ország területén élő lakosság életének, vagyonának biztonságát. Leszögezi, hogy a tűzoltás, a műszaki mentés, a katasztrófák megelőzése, az ellenük való védekezés és irányítás állami feladat, valamint nemzeti ügy. Minden állampolgárnak és személynek joga van arra, hogy megismerje a környezetében lévő katasztrófa veszélyt, elsajátítsa az irányadó védekezési szabályokat, továbbá joga és kötelessége, hogy közreműködjön a katasztrófavédelemben. A törvény a feladatokat különböző csoportokba sorolja, amelyek az események időrendiségét, időszakait jelentik és az egyes időszakokhoz rendelik a feladatokat, illetve a különböző irányítási szintek felelősségeit. A katasztrófavédelem feladatrendszerét a megelőzés, a veszélyhelyzet-kezelés és a helyreállítás egysége jellemzi. Az elsődlegességet a megelőzés (a prevenció) élvezi, amely minden olyan tevékenység vagy előírás alkalmazását jelenti, amely a katasztrófát előidéző okokat megszünteti vagy minimálisra csökkenti, a károsító hatás valószínűségét a lehető legkisebbre korlátozza. [14; 13. o.]

A környezetbiztonság magas szintje a természeti környezet védelme mellett, biztosítja a területfejlesztési tevékenység eredményes megvalósítását, a társadalmi-gazdasági fejlődéshez szükséges beruházások és a termelőtevékenység folyamatos és zavartalan működését. Legfontosabb területei az ár- és belvízvédelemmel, a tűz-és robbanásveszélyes üzemek és tevékenységek, valamint a vegyi és nukleáris létesítmények biztonságával, továbbá a környezeti károk kármentesítési feladatainak sikeres végrehajtásával jellemezhető. [15; 24. o.] Ebből is láthatjuk, hogy a környezetvédelem szempontjából a katasztrófavédelemnek is rendkívül nagy szerepe van, hiszen különféle környezeti katasztrófák, illetve káresemények kapcsán a katasztrófavédelem feladata a kárelhárítás és a különféle helyreállítási műveletek. Egy súlyos ipari katasztrófa, vagy éppen természeti csapás esetén a katasztrófavédelem szervezetei végzik el a kárfelszámolást, melynek célja, hogy a bekövetkezett kár a lehető legminimálisabb legyen, mindezek mellett a környezet védelmét is szem előtt kell tartani.

A REHABILITÁCIÓ ÉS A KÖRNYEZETBIZTONSÁGI REHABILITÁCIÓ FOGALMA, ÉRTELMEZÉSE NAPJAINKBAN, ALAPVETŐ TERÜLETEI ÉS FELADTAI

Ha már bekövetkezett a környezet károsodása, akkor fontos feladat a károk enyhítése, valamint a környezet állapotának helyreállítása, amely a környezeti rehabilitáció keretében valósul meg.

A rehabilitáció és a környezetbiztonsági rehabilitáció fogalma, értelmezése napjaikban

A rehabilitáció kifejezést gyakran alkalmazzuk, de fogalmát többféleképpen is értelmezhetjük. Az idegen szavak és kifejezések gyűjteményét felhasználva megállapítható, hogy maga a szó latin eredetű, és egyik jelentése valaki becsületének, jó hírének helyreállítása. Jogi értelmezése szerint, korábbi jogaiba való visszahelyezést, illetve mentesítést jelent a büntetett előlélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól. Egészségügyi értelemben is más jelentést kap, mert ott a rehabilitáció célja, hogy az elvesztett fizikai képességeket visszaállítsák, illetve segítsék a beteg, vagy balesetben károsodott emberek visszailleszkedését a társadalomba, vagy munkaképességüket visszakapják. Építészet szempontjából viszont régi városrészek, épületek felújítását jelenti. [16; 659.o.]

A katasztrófavédelem szemszögéből a rehabilitáció mindazon tevékenységek összessége, mely a bekövetkezett katasztrófák során kialakult károk felszámolásával, enyhítésével foglalkozik, miközben az élethez szükséges alapellátást helyreállítja, minőségét megőrzi.

A rehabilitáció a környezetvédelem szempontjából azoknak a tevékenységeknek az összessége, amelynek célja a bekövetkezett környezeti károk enyhítése, a továbbterjedésük megakadályozása, valamint a kárterület eredeti, vagy ahhoz közeli állapotnak megfelelő helyreállítása. A környezetbiztonsági rehabilitáció kifejezés egy viszonylag új fogalom, még nincs rá jogszabályilag elfogadott definíció. Kutatási eredményeim alapján erre vonatkozóan az alábbi javaslatot teszem:

A környezetbiztonsági rehabilitáció mindazon tevékenységek összességét jelenti, melyek a természeti és civilizációs katasztrófák, az emberi tevékenységek által a természeti és épített környezetben okozott pusztítások és következményeinek felmérésére, enyhítésére, felszámolására, az élet feltételeit biztosító alapellátás és közszolgáltatás normalizálására, az alkotmányos állampolgári jogok feltételeinek újbóli megteremtésére, a felelősség megállapítására és a kártérítés meghatározása érdekében a szükséges tényfeltáró feladatok végrehajtására irányulnak.

Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a környezetbiztonsági rehabilitációs feladatok már egy bekövetkezett káreseményhez kötődnek és végrehajtásuk a mentési és helyreállítási időszakhoz kapcsolódnak. Ahhoz, hogy a feladatok egyértelműen beazonosíthatók legyenek, ismerni kell a környezetbiztonsági rehabilitáció alapvető területeit, amelyeket az alábbi alfejezetben mutatok be.

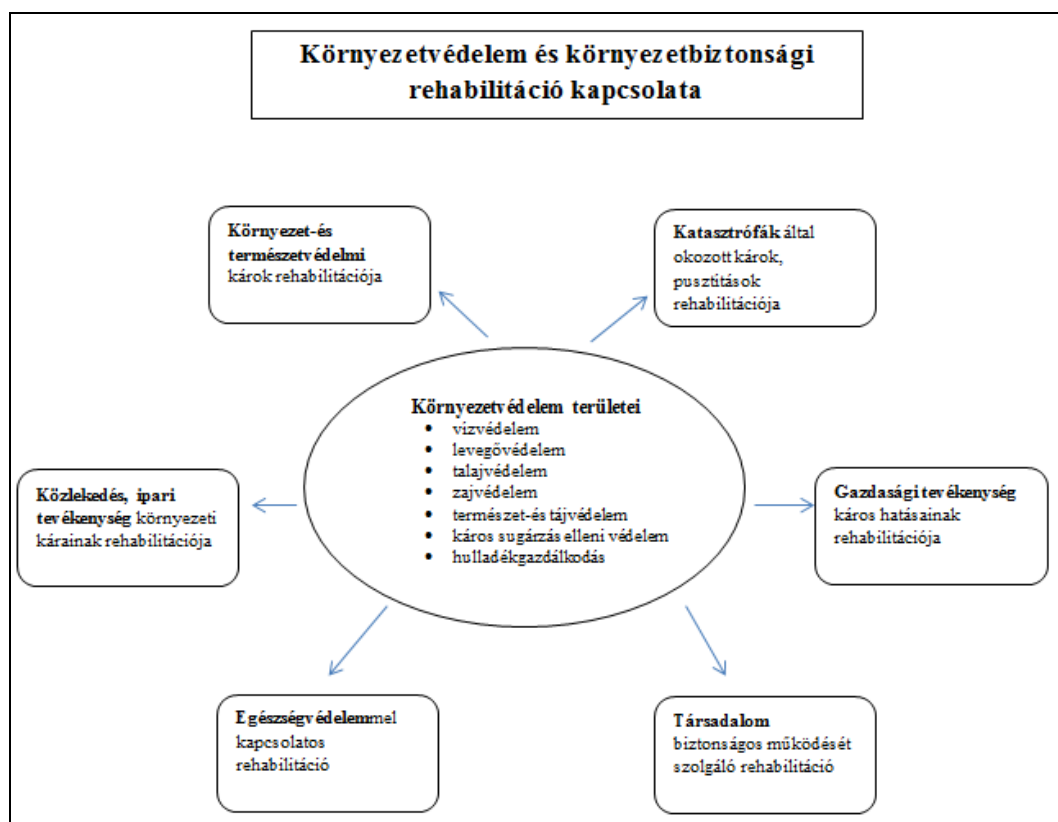
A környezetbiztonsági rehabilitáció alapvető területei, feladatai a környezetvédelem és a katasztrófavédelem szemszögéből

A környezetbiztonsági rehabilitáció alapvető területei és feladatai megegyeznek és szorosan kapcsolódnak a környezetbiztonság területeivel és feladataival.

- a környezet- és természetvédelmi terület és rehabilitációs feladatok,
- a katasztrófák által okozott kárterület és rehabilitációs feladatok,
- az ipari biztonsággal összefüggő terület és rehabilitációs feladatok,
- a közlekedésbiztonsággal kapcsolatos terület és rehabilitációs feladatok,

- a gazdaságvédelmi terület és rehabilitációs feladatok,
- az egészségvédelemmel kapcsolatos terület és rehabilitációs feladatok,
- a társadalom biztonságos működését biztosító terület és rehabilitációs feladatok.

A gyakorlatban a szakemberek egy káresemény rehabilitációja alatt, annak teljes helyreállítását értik és ezt az elnevezést használják. A rehabilitációs feladatok alapvetően már egy bekövetkezett káreseményhez kötődnek és folyamatosan kell azokat végrehajtani a mentés megkezdésétől a károk végleges felszámolásáig. A környezetvédelem és a környezetbiztonsági rehabilitáció kapcsolatát a 2. számú ábra mutatja.

2.ábra: Környezetvédelem és környezetbiztonsági rehabilitáció kapcsolata
[Szerző saját szerkesztése a [6] forrás adatai alapján]

Az ábrából látható, hogy a környezetvédelem területei közvetett kapcsolatban állnak a környezetbiztonság területeivel, illetve az ezekhez tartozó rehabilitációs feladatokkal. Példaként kiragadva megemlíthetjük, hogy a környezetvédelemhez tartozó levegő-, víz-és talajvédelem összefüggésben áll a környezet- és természetvédelmi károk rehabilitációs feladataival. A zajvédelem és a káros sugárzás elleni védelem, hatással van az egészségvédelemre, és az ehhez kapcsolódó rehabilitációra. A zajszennyezés és a különféle káros sugarak az emberi egészséget veszélyeztetik, illetve ha már kialakult az egészségkárosodás, akkor alkalmazni tudjuk a megfelelő rehabilitációs eljárásokat, amivel a károsodás mértékét csökkenteni tudjuk, vagy az eredeti, károsodás előtti állapotot el tudjuk érni. Ezen kívül még számos területen észlelhetünk ilyen összekapcsolódást.

A rehabilitációs feladatok végrehajtása két időszakhoz köthető:

- a védekezés (mentés) időszak,
- a helyreállítás időszaka.

A helyreállítási feladatok viszont három alapvető csoportba sorolható:

- azonnali helyreállítási feladatok
- ideiglenes helyreállítási feladatok
- végleges helyreállítási feladatok

Az azonnali és az ideiglenes helyreállítási feladatokat a mentés időszakában, a végleges helyreállítást pedig a helyreállítási időszakban kell végrehajtani. A mentés időszakában végrehajtott helyreállítási feladatok célja a mentési feladatok segítése, a mentési feltételek javítása. Az ideiglenesen helyreállított közművek, épületek, utak, műtárgyak, csak néhány hétre, vagy hónapra biztosítják a működőképességet, ezt követően véglegesen helyre kell állítani őket.

A teljes helyreállítás időszakában az erők és eszközök alkalmazásának fő iránya a károk teljes felszámolása, a létesítmények végleges helyreállítása, a mindennapi élethez szükséges feltételek megteremtése, az élet újraindítása. A feladatok tartalmazzák kárterület teljes rehabilitációját a káresemény előtti állapotot megközelítő, vagy azt elérő, esetleg meghaladó szinten történő végrehajtását. Eben az időszakban kell végrehajtani a védekezésben résztvevő szervek, szervezetek anyagi, technikai eszközeinek újabb alkalmazásra történő felkészítését, tárolásba helyezését, a személyi állomány regenerálását, továbbá a tapasztalatok feldolgozását.

Fontos, hogy a helyreállítást követően nagyobb figyelmet kell fordítani a megelőzési feladatokra és azokra a fejlesztésekre, amelyek csökkentik a sebezhetőséget, növelik a megelőzés hatékonyságát, a mentőszervezetek védekezési képességét.

ÖSSZEGZÉS

Napjainkban a környezetünk védelme kiemelt jelentőséggel bír, mert minden, ami körül vesz bennünket és hat ránk, az a létét biztosítja, vagy veszélyezteti, hisz az ember környezete nem más, mint a bennünket körülvevő világnak az a része, amelyben élünk és tevékenységünket kifejtjük.

A cikkben bemutattam a környezethez tartozó legfontosabb fogalmakat, feltártam a környezet, a környezetvédelem, a környezetbiztonsági rehabilitáció területeinek kapcsolatait és feladatainak összefüggéseit, valamint rámutattam, hogy ezek közvetett módon a katasztrófavédelemmel is szoros kapcsolatban állnak. Számos esetben a katasztrófavédelem mentési és helyreállítási feladatai segítik a környezetünk védelmét, növelik környezetbiztonságot, valamint hozzájárulnak a környezetben keletkezett károk rehabilitációjához. Végezetül javaslatot tettem, a környezetbiztonsági rehabilitáció fogalmi meghatározására.

A környezetünk védelme érdekében a környezeti rehabilitációra is nagyobb hangsúlyt kellene fordítani, hiszen nem elég, ha „csupán” a környezetvédelemre, és ezen belül a környezetgazdálkodásra, természetvédelemre, tájvédelemre koncentrálnunk, hanem a környezeti károk bekövetkezése utáni kárfelszámolásra, illetve rehabilitációra is kiemelt figyelmet kell fordítani. Ugyanis, ez biztosítja a környezetben bekövetkezett környezeti károk felszámolását, enyhítését, illetve az eredeti vagy ahhoz közeli állapot visszaállítását. Mélyebb és átfogóbb kutatásra lenne szükség a környezetbiztonsági rehabilitáció területei és a hozzá

kapcsolódó feladatok összefüggéseinek feltárására, valamint célszerű lenne kidolgozni a különféle területekre, és katasztrófa-helyzetekre egy cselekvési tervet, mellyel még hatékonyabb lenne a sérült környezet rehabilitációja.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól
- [2] Medvéne Dr. Szabad Katalin: A fenntartható fejlődés gazdaságtana. Budapesti Gazdasági Főiskola, 2010.
- [3] Földi László, Halász László: Környezetbiztonság, Complex Kiadó, Budapest, 2009.
- [4] Hankó Márta, Földi László: Életterünk környezetbiztonsági kérdései, Hadmérnök IV. évf. 4. szám, 2009 24-38. o.
- [5] Nagy Tibor: Biztonság és biztonság tudomány, Magyar Biztonságtudományi Társaság, 2001.
- [6] Dr. Tóth Rudolf: „Környezeti rehabilitáció elméleti és gyakorlati kérdései” című tantárgy I. 01 előadás, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2017. április 27.
- [7] Láng István: Környezet- és természetvédelmi lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002.
- [8] Halász László, Földi László: Környezetvédelem–környezetbiztonság, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Egyetemi jegyzet, 2000.
- [9] Moser Miklós, Pálmai György: A környezetvédelem alapjai. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2006.
- [10] Csete Mária: Regionális és környezetgazdaságtan. Edutus Főiskola, 2012.
- [11] 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- [12] Tóth Rudolf: A Magyar Polgári Védelem fejlesztésének szükségessége, lehetséges iránya, a NATO tagság, a Magyar Honvédség korszerűsítése és a hazai katasztrófavédelmi rendszer helyzetének tükrében, Doktori (PhD) értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2000.
- [13a] Hornyacsek Júlia: Nagy Sándor – Hornyacsek Júlia: Környezetvédelmi kockázatok és a lakosságvédelem összefüggései. 109-131. o.
- [13] Hornyacsek Júlia: Veres Viktória: Katasztrófák, sebezhetőség, biztonság, Hadtudomány XVII. évf. 3. szám, 2007. 101-113.o.
- [14] Földi László, Halász László: Környezetmérnökök katasztrófavédelmi feladatai. Pannon Egyetem, 2013.
- [15] Halász László, Földi László: Környezetbiztonság. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014.
- [16] Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések kéziszótára. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1998.